Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Lausunto

23.4.2022

Eduskunta
Sivistysvaliokunta
siv@eduskunta.fi

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Viite: Sivistysvaliokunnan kokous keskiviikkona 27.4.2022 klo 11.30

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi valiokunnan käsitellessä ajankohtaisselontekoa turvallisuusympäristön muutoksesta. Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (jälj. YK:n vammaissopimus) ratifioitiin Suomessa 10.6.2016 ja on lain tasoisena voimassa olevaa oikeutta. Suomen valtion on sopimuspuolena toteutettava kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi.

Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Yleissopimus takaa vammaiselle henkilölle oikeuden elää itsenäisesti osana yhteisöä. Peruspalveluiden tulee olla vammaisen henkilön saavutettavissa. Tarvittaessa tulee olla saatavilla myös yksilöllisiä erityispalveluita.

YK:n vammaissopimuksen 11 artikla käsittelee vaaratilanteita ja humanitaarisia hätätiloja. Artiklan mukaan sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit.

YK:n vammaissopimuksen 10 artikla käsittelee oikeutta elämään. Artiklan mukaan sopimuspuolet vahvistavat, että jokaisella ihmisellä on synnynnäinen oikeus elämään, ja toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt voivat nauttia tästä oikeudesta tehokkaasti ja yhdenvertaisesti muiden kanssa.

YK:n vammaissopimuksen 9 artikla käsittelee esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Artiklan mukaan sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla.

Turvallisuuspoliittisessa selonteossa on nostettu esiin kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Siinä on myös mainittu erikseen lapset ja muutamissa kohdissa myös haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset. Vammaisfoorumi muistuttaa, että turvallisuuspoliittisessa selonteossa on otettava huomioon YK:n vammaissopimus ja se on perusteltua mainita myös selonteon sisällössä.

Vammaisfoorumi jakaa ajankohtaiselonteon huolen muuttuneesta turvallisuusympäristöstä. Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaiset henkilöt ovat usein muita haavoittuvampia sodissa ja kriiseissä. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että vammaiset ja vammaisten ihmisten tarpeet huomioidaan jo kriisivalmiuden suunnittelussa ja muussa valmistautumistyössä. Esimerkiksi kysymys siitä miten henkilökohtainen apu hoidetaan kriisitilanteissa, on hyvin tärkeä pohtia jo etukäteen asiakkaiden ja palveluntarjoajien kanssa. Vammaiset henkilöt ovat usein myös muita huonommassa asemassa siinä mielessä, että kriisi- tai sota-alueen jättäminen voi olla logistisesti vaikea tai peräti mahdotonta. Myös tästä syystä on tärkeä käyttää kaikki mahdolliset keinot kriisien lieventämiseen sekä kynnyksen nostamisen mahdollisimman korkeaksi vihamielisille sotilaallisille toimille Suomessa.

Kansallisen puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen

Selonteon mukaan uskottava puolustuskyky edellyttää muun muassa koko kansakunnan korkeaa maanpuolustustahtoa. Tarkoituksena on

esimerkiksi kehittää kansalaisten mahdollisuuksia osallistua maanpuolustukseen sekä tehostaa Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen toimintaa. Varusmiespalvelua on kehitettävä vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä, jossa sotilaallisen taistelukyvyn lisäksi tarvitaan logistista, informaatioteknologista, kuljetuksen ja huoltoon liittyvä osaamista. Maanpuolustustahtoa omaavalle vammaiselle nuorelle löytyy varmasti jokin sopiva tehtävä varusmiespalveluksessa ilman aseellista taistelukoulutusta vaikkapa kohtuullisten mukautusten avulla. Toisaalta jotkut sotilastehtävät, kuten dronen käsittely ja lennättäminen eivät edellytä fyysistä taistelukykyä.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että myös vammaisten ihmisten on tärkeää voida omien mahdollisuuksiensa mukaisesti osallistua maanpuolustustoimintaan. Osallistuminen voi olla monenlaista, sillä maanpuolustuksessa on tarvetta myös muulle kuin varsinaiselle asepalveluksen suorittaneiden tekemälle työlle.

Informaatiovaikuttamisen torjunta

Selonteon mukaan yhteiskunnan vakauden kannalta on tärkeää, että tiedonsaanti kaikille suomalaisille toimii myös vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Turvallisuuspoliittisen tilanteen muututtua on tärkeää, että Yleisradio ja muut mediat pystyvät huolehtimaan luotettavan ja ajankohtaisen tiedon tuottamisesta ja jakamisesta, kansalaisten henkisen kriisinsietokyvyn tukemisesta ja informaatiovaikuttamisen tunnistamisesta ja torjumisesta.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että tietoa tulee olla saatavilla monikanavaisesti ja saavutettavasti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tietoa tulee olla saatavilla saavutettavana digitaalisena sisältönä, viittomakielisenä, ruotsinkielisenä, saamenkielisenä, selkokielisenä, äänitteenä, isokirjoituksella ja pistekirjoituksella. Vammaisten ihmisten tiedonsaanti tulee varmistaa.

Kyberturvallisuus

On tärkeää vahvistaa kuntien ja vuoden 2023 alusta aloittavien hyvinvointialueiden kyberturvallisuuskyvykkyyttä. Näiden tahojen vastuulla on kriittisiä toimintoja, jotka ovat yhteiskunnan peruspilareita. Vammaisten ihmisten näkökulmasta sosiaali- ja terveyspalvelut ovat valta väestöä keskeisemmässä roolissa, sillä ne pitävät sisällään muun muassa vammaispalvelut, apuvälinepalvelut ja kuntoutuspalvelut.

Henkinen kriisinsietokyky

Yli kaksi vuotta kestänyt koronapandemia ja sen tuomat rajoitustoimet ovat koetelleet ihmisten henkistä jaksamista. Rajoitustoimet ovat kohdentuneet myös moniin vammaisiin ihmisiin ja vaikeuttaneet merkittävästi heidän arkeaan. Tämä on väistämättä heikentänyt henkistä kestävyyttä ja vaikuttanut negatiivisesti mielialaan sekä arjen toimintamahdollisuuksiin.

Selonteon mukaan erityisen tärkeää on huolehtia haavoittuvimmassa asemassa olevista ihmisistä. Erityisenä ryhmänä nostetaan esiin nuoret. On totta, että nuorten mielenterveysongelmat ja jaksaminen ovat asioita, joihin on kiinnitettävä huomiota. Vammaisfoorumi nostaa esiin myös vammaiset ihmiset sekä vammaisten lasten vanhemmat. Myös heidän asemansa turvaamisesta huolehtiminen on välttämätöntä.

Väestönsuojelu

Väestö varaudutaan riskiarvioiden ja uhkatilanteiden mukaisesti suojaamaan olemassa oleviin väestönsuojiin, mahdollisimman hyvän suojan antaviin sisätiloihin ja tarvittaessa myös evakuointien avulla. Evakuointien osalta on tärkeä huomioida, että vammaiset henkilöt eivät välttämättä voi osallistua muiden kanssa yhdenvertaisesti evakuointioperaatioihin ja voivat siten jäädä vangiksi omaan kotiin muiden poistuessa rakennuksista. Tästä johtuen on tarpeen etukäteen tai muin toimin varmistaa, ketkä tarvitsevat evakuoinnissa viranomaisten apua.

Vammaisfoorumi muistuttaa väestönsuojien esteettömyyden tarkistamisesta. Myös pyörätuolilla liikkuvan vammaisen ihmisen tulee päästä väestönsuojaan. Oleellista on, että jossain olisi kootusti tietoa väestönsuojien esteettömyydestä. Tämä palvelisi sekä vammaisia ihmisiä, vammaisjärjestöjä että kuntien toimijoita. Valtakunnallisella selvitystyöllä on tarkoitus toteuttaa väestönsuojelun ja väestönsuojakannan kehittämistä sekä resurssitarpeiden tarkistamista. Tähän on perusteltua kytkeä mukaan väestönsuojien esteettömyyden kartoittaminen ja koottu tieto esteettömistä väestönsuojista.

Myös hätäpoistumisteiden esteettömyys tulee kartoittaa ja varmistaa. Ne eivät läheskään aina ole esteettömiä esimerkiksi näkövammaisille tai liikuntavammaisille. Tämä on mahdollista tehdä yllä mainitun valtakunnallisen selvitystyön yhteydessä.

Pelastusviranomaisilla on väestönsuojelussa keskeinen toiminnallinen ja koordinoiva rooli. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että pelastusviranomaisilla on riittävästi tietoa vammaisten ihmisten tarpeista ja osaamista kohdata työssään myös vammaisia ihmisiä. Tätä on mahdollista hankkia esimerkiksi lisä- ja täydennyskoulutuksella sekä yhteistyöllä vammaisjärjestöjen sekä kunnallisten ja alueellisten vammaisneuvostojen kanssa. Vammaisjärjestöt ovat nostaneet esiin vammaisten ihmisten asemaa ja pelastusviranomaisten osaamisen tarvetta muun muassa lausunnoissaan sisäisen turvallisuuden selonteosta ja pelastuslain uudistamisen esiselvityshankkeen valmistelujaostojen arviointimuistioista. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistukseen liittyen vammaisjärjestöt ovat nostaneet esiin vammaisten ihmisten asemaa pelastustoimen toimialalla.

Ukrainasta pakenevien vastaanotto

Vammaisfoorumi muistuttaa, että Ukrainasta on paennut myös vammaisia ihmisiä. Heitä on sekä Suomessa että eri puolilla Eurooppaa. Euroopassa esimerkiksi eri maiden näkövammaisjärjestöt ovat auttaneet Ukrainasta

paenneita näkövammaisia. Suomessa olevista vammaisista Ukrainasta paenneista ei ole tietoa. Todennäköisesti heitä on, sillä esimerkiksi Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilmaan on tullut joitain yhteydenottoja vammaisiltaUkrainasta paenneilta. Pakolaisia vastaanottavilta tahoilta edellytetään tietoa ja osaamista etsiä palveluja ja tukitoimia vammaisille pakolaisille, sillä heidän arjen sujumisensa on kiinni siitä, saavatko he tarvitsemiaan palveluja. Viittomakielisten kohdalla kommunikointi edellyttää viittomakielen tulkkausta. Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilman resurssit olla avuksi ovat rajalliset, mutta se tekee, emielellään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Selonteossa todetaan, että erityisesti lapsenoikeuksien toteutuminen on varmistettava. Vammaisfoorumi muistuttaa, että YK:n vammaissopimus edellyttää vammaisten ihmisten oikeuksien ja aseman varmistamista ja turvaamista. On tärkeää, että lasten ohella vammaiset ihmiset nostetaan esiin omana erityisenä ryhmänään.

Kielikoulutuksen tarjoaminen on avainasemassa kotoutumisessa. Vammaisfoorumi muistuttaa, että kielikoulutusta tulee tarjota myös vammaisille ihmisille siten, että siihen osallistuminen on tosiasiassa mahdollista. Samoin kielikoulutukseen osallistuminen tulee varmistaa vammaisten lasten vanhemmille, jotka jäävät helposti ulkopuolelle, koska huolehtivat vammaisesta lapsesta tai muusta vammaisesta perheenjäsenestä.

Yleisesti ottaen haluamme muistuttaa, että haavoittuvassa asemassa olevat pakolaiset, joihin monesti vammaiset pakolaiset myös kuuluvat, tulisi tunnistaa heti vastaanoton alussa, jotta heille saadaan tarvittavat palvelut ja tukitoimet.

Vaikutukset kuntiin ja hyvinvointialueisiin

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on velvollisuus varautua ja kyetä jatkamaan toimintaansa kaikissa oloissa. Taloudellisen varautumisen lisäksi kunnilla on tärkeä rooli yleisesti varautumisessa. Varautuminen arjen häiriötilanteisiin, muun muassa vesihuollon, energiajakelun, tietoliikenteen, suuronnettomuuksien, luonnonilmiöiden, elintarvikehuollon, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja koulutuksen osalta, on pitkäaikaista ja sitä vahvennetaan.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että kuntien ja hyvinvointialueiden tulee varautua järjestämään vammaisten ihmisten arjen kannalta keskeiset palvelut myös poikkeustilanteissa. Näitä ovat esimerkiksi henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut sekä apuvälineisiin liittyvät palvelut.

Lisätietoja
Vammaisfoorumin puheenjohtaja Sari Kokko 050 401 5802,
sari.kokko@nkl.fi

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko
puheenjohtaja

Anni Kyröläinen
pääsihteeri